

WIVI LÖNN (1872–1966)

Wivi Lönn on suomalaisten naisarkkitehtien pioneeri. Uransa alussa hän voitti kutsukilpailuja kotikaupungissaan Tampereella. Lönn sai suunniteltavakseen kouluja, ja Tampereelle toteutettujen rakennusten myötä lisääntyivät vastaavat toimeksiannot eri puolilla Suomea. Lönn vaikutti merkittävästi Tampereen arkkitehtuuriin 1900-luvun alussa, kun kaupungissa elettiin taloudellisen nousukauden aikaa.

Olivia (Wivi) Mathilda Lönn syntyi Tampereella 20.5.1872. Perhe asui Onkiniemessä panimon läheisyydessä. Isä panimomestari Wilhelm Lönn kuoli 1888 ja äiti Mathilda jäi huolehtimaan perheestään yksin. Tampereen suomalaisen tyttökoulun käytyään Lönn kirjoittautui Tampereen teollisuuskoulun rakennusosastolle 1891.

”Miten tulinkaan menneeksi teollisuuskouluun? Minulla oli rakentaminen verissä, se veti minua. Kyllähän ne ihmiset ihmettelivät. Sen ajan käsitykset olivat vähän erilaiset kuin nykyään”, Wivi Lönn kertoi Kaunis Koti -lehdessä 1963.

Opinnot jatkuivat 1893 ylimääräisenä oppilaana Helsingissä Polyteknillisessä opistossa, jonne naisia ei vielä hyväksytty varsinaisiksi opiskelijoiksi. Lönnin opiskelutovereita olivat mm. Herman Gesellius, Armas Lindgren ja Eliel Saarinen. Lönnin ystävyys etenkin Lindgrenin kanssa kesti läpi elämän. Opiskeluaikanaan Lönn työskenteli Onni Tarjanteen

sekä Lars Sonckin toimistoissa ja osallistui vaativiin tehtäviin kuten Kansallisteatterin suunnitteluun. Lönn valmistui arkkitehdiksi 1896 ja oli Suomen ensimmäinen nainen, joka perusti oman arkkitehtitoimiston.

Kutsukilpailujen tuloksena syntyi julkisia rakennuksia. Lönnin päätyönä pidetään Tampereen paloasemaa (1907). Hän suunnitteli rakennuksia koko ajan myös muille paikkakunnille, esimerkiksi Turun ruotsalaisen yhteiskoulun, Mikkelin yhteiskoulun, Joensuun lyseon ja Ebeneser-lastentarhaseminaarin Helsinkiin. Lönn suunnitteli uransa aikana noin 30 koulua. Yhdessä Armas Lindgrenin kanssa syntyivät kilpailuvoittojen kautta saadut hankkeet Helsingin Uusi Ylioppilastalo Mannerheimintielle sekä Tallinnan Estonia-teatteri. Lönn vastasi näissä töissä tilasuunnittelusta ja Estonia-teatterissa myös rakenteista, Lindgren puolestaan julkisivuista, vaikka aikalaiset kuvittelivat asian päinvastoin.

Lönn oli taitava tilojen suunnittelija. Hän eläytyi toimintoihin ja uudisti erityisesti koulusuunnittelua. Hän rakensi tilajärjestyksen toimintojen vaatimalla tavalla ja sai aikaan valoisia, vapaan tuntuisia pohjaratkaisuja.

Hänen ansioonaan pidetään myös taitavaa rakennuksen sijoittamista maastoon. Hän hyödynsi tonttien tarjoamat mahdollisuudet ja suuntasi huoneet valon mukaan. Kirjailija, toimittaja Ernst Lampén kuvaili 1917 Lönnin suunnittelemaa mutta 1975 purettua Kaukajärven kartanoa: ”Päärakennus on kaikkein nykyaikaisinta huvilamallia. Huoneiden sisustukseen nähden on valovaikutuksille annettu etusija; asunto onkin iloisimpia mitä saattaa tavata.”

Tampereella naisarkkitehdin menestys herätti mieskollegoissa närkästystä, ja julkista keskustelua käytiin lehtienkin palstoilla. Vapaapalokunnan eli WPK:n talon rakentamista Lönn ei saanut toteuttaakseen ensimmäisestä palkinnostaan huolimatta. Asia harmitti häntä vielä vuosia myöhemmin.

Tampereen vuodet olivat kiireistä aikaa. Lönn muutti 1911 Jyväskylään. Hän suunnitteli Seminaarinmäelle ja Älylään lukuisia asuinrakennuksia sekä talon äidilleen ja itselleen Hämeenkatu 4:ään, missä hänellä oli myös toimistonsa.

Jyväskylässä Lönn ystävystyi kauppaneuvos Hanna Parviaisen kanssa. Parviaisen aloitteesta Lönn suunnitteli Parviaisen Tehtaat Oy:lle asuntoja, vanhainkodin, lastentarhan ja sairaalan sekä kaavoitti työväen asuntoalueen Muuratsalon saareen. Osa näistä suunnitelmista jäi kuitenkin toteutumatta. Merkittäviä töitä Jyväskylässä ovat myös Kuokkalan kartano ja Puistokoulu.

Lönn muutti Helsinkiin 1918. Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen eli NNKY:n talo Pohjoisella Rautatiekadulla (Hotelli Helka) valmistui 1928 yhteistyössä arkkitehti Aili-Salli Ahde-Kjälmannin kanssa. Hanna Parviaisen huomattavaa lahjoitusta vastaan Lönn ja Parviainen saivat loppuelämäkseen rakennuksesta asunnon käyttöönsä.

Wivi Lönn teki elämänsä aikana 34 ulkomaanmatkaa, jotka useimmiten kestivät muutamia kuukausia. Matkoilla hän haki tietoa ajankohtaisiin suunnittelutehtäviin, tapasi ystäviään ja myöhemmin hoiti terveyttään Euroopan kylpyläkaupungeissa.

Suomen naisarkkitehtien järjestö Architecta perustettiin Wivi Lönnin 70-vuotispäivillä 1942. Lönnille myönnettiin professorin arvonimi 1959. Helsingissä 27.12.1966 kuollut Lönn on haudattu Tampereen Kalevankankaan hautausmaalle.

Teksti: Anna-Maija Tuunanen
Kuvat: Vapriikin kuva-arkisto,
Keski-Suomen museon kuva-arkisto ja
Suomen rakennustaiteen museon arkisto
Taitto: Jarno Vesala

Raittiesitteet digitaalisena osoitteessa
www.tampere.fi/kulttuuri/palvelut/raitit.

Katso virtuaaliraitti

TAMPEREEN KAUPUNGIN KULTTUURIPALVELUT
PUUTARHAKATU 11, P. 03-5656 6137
WWW.TAMPERE.FI/KULTTUURI

W I V I L Ö N N I N R A I T T I

1. Tampereen suomalainen tyttökoulu, Satamakatu 11

Tampereen suomalainen tyttökoulu oli Lönnille ensimmäinen ja mieleisin suuri suunnittelutyö. Lönnin ura itsenäisenä arkkitehtinä alkoi, kun häntä pyydettiin 1898 suunnittelemaan koulua varten uusi rakennus. Hänelle oli tarjottu Helsingissä paikkaa Rakennushallituksen arkkitehtinä mutta oman toimiston perustaminen toi Wivi Lönnin takaisin Tampereelle. Samana vuonna hän teki kolmen kuukauden opintomatkan Eurooppaan.

”Käytin paljon ajastani koulurakennusten tutkimiseen varsinkin Aberdeenissa, missä olin saanut Kouluhallitukselta luvan käydä vapaasti kaikissa kouluissa. Skotlannin niin kuin Englanninkin koulut miellyttivät etupäässä kodikkudellaan”, kertoi Wivi Lönn matkastaan 1899.

Vaikutteet näkyvät Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmaan sijoitetussa rakennuksessa, joka valmistui 1902. Englantilaisen gotiikan aiheisto heijastuu julkisivuissa mutta sisällä Lönn korosti valoa ja kodikkua. Hän hylkäsi pimeät käytävät ja sijoitti luokat valoisien aulojen ympärille.

Rakennuksen seinään on 1986 kiinnitetty Wivi Lönnin muistolaatta.

2. Tampereen talouskoulu, Koulukatu 18

Wivi Lönn matkusti Ruotsiin tutustuakseen uuden aikaisiin keittiöihin ja kotitaloustiloihin saatuaan tehtäväkseen Tampereen talouskoulun suunnittelun. Talouskoulun toimintaan hän perehtyi seuraamalla koulun opetusta. Tilasuunnittelu ratkaistiin koulun toiminnan ehdoilla.

Vuonna 1905 valmistuneen koulun kulmassa toistuu Lönnin arkkitehtuurissa tyypillinen torniaihe. Rakennuksen sisä- ja ulkopintoja elävöittävät kivi- ja eläinaiheinen ornamenttiikka.

3. Olánin talo, Palomäentie 25

Fina Olán rakennutti 1917 Palomäentielle kahden perheen asuintalon. Lönn hyödynsi jyrkän rinnetontin mahdollisuuksia sijoittamalla sisäänkäyntejä eri tasoille ja avaamalla tiloja eri puolille ympäröivään luontoon. Myöhemmin tehtyjen pienten muutosten vuoksi talo ei enää ole täysin alkuperäisen näköinen. Rakennus on yksityiskäytössä eikä sen piha-alueelle saa mennä.

4. Tampereen teollisuuskoulu, Hallituskatu 25

Wivi Lönn sai 1892 Tampereen teollisuuskoulun rakennusosastolla yksityisopetusta, sillä ainoan naisoppilaan ei ollut sopivaa opiskella yhdessä miesten kanssa. Lönn oli vuosikurskinsa lahjakkain oppilas. Hän siirtyi jo seuraavana vuonna opettajansa arkkitehti Georg Schreckin suosituksesta opiskelemaan Helsinkiin Polytekniseen opistoon (myöhempi Teknillinen korkeakoulu).

5. Aleksanterin kansakoulu, Hämeenpuisto 24–26

1900-luvun alussa Tampereen kaupunki tarvitsi uuden koulutalon. Sen suunnitelmasta järjestettiin tamperelaisille arkkitehteille kutsukilpailu, jonka Wivi Lönn voitti ehdotuksellaan ”Koe”.

Koulussa tyttöjen ja poikien puolia yhdistävät yhteiset tilat. Rakennukseen tehtiin keskuslämmitys ja ilmanvaihtojärjestelmä, jotka koulun valmistumisen aikaan 1904 olivat uutuuksia. Aleksanterin kansakoulun julkisivut ovat

huomattavasti pelkistetympiä kuin kaksi vuotta aiemmin valmistuneen tyttökoulun mutta sisätiloissa on sukulaisuutta: holvikaaria kannattelevat jykevät pylväät.

6. Kouluaikeiden koti, Puutarhakatu 27

Wivi Lönnin lapsuudenperhe asui Onkiniemen oluttehtaan läheisyydessä. Isän kuoltua 1888 jäi äiti Mathilda Lönn neljän lapsen yksinhuoltajaksi ja elättäjäksi. Perhe muutti Amuriin Puutarhakatu 27:ään, missä he asuivat vuokralla. Wivi Lönn muutti Helsinkiin opiskelemaan 1893, ja samana vuonna Mathilda Lönn osti talon Puutarhakatu 40:stä ja sai toimeentulonsa huoneita vuokraamalla. Lönnin perheen asuintalon on purettu.

7. Tampereen suomalainen tyttökoulu, Puutarhakadun ja Näsilinnankadun risteys

Lönn oli 1883 perustetun Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäisiä oppilaita. Koulu sijaitsi nahkuri Molinin talossa Puutarhakadun ja Lätisen pitkätien eli nykyisen Näsilinnankadun risteyksessä.

8. Tampereen paloasema, Satakunnankatu 16

Wivi Lönn voitti lukuisia arkkitehtikilpailuja. Lönnin ehdotus Tampereen pääpaloasemaksi erottui muiden tamperelaisten kilpailijoiden töistä sen oivalta- van muodon ja sijoituksen ansiosta. Kaarevasta rakennuksesta pääsivät sata vuotta sitten hevosvaunut – nykyisin paloautot – etenemään säteittäin kohti porttia. Paloasema huipentuu torniin, jossa kuivatettiin paloletkuja.

Vuonna 1908 valmistunut paloasema muodosti komean parin Lars Sonckin suunnitteleman Johanneksen kirkon (nykyisen Tuomiokirkon) kanssa. Julkisivujen karkeapintaiseen, erikokoisista graniittikivistä muurattuun squared rubble -tyyliin Lönn oli saanut mallia Skotlannin Aberdeenista.

9. Tampereen kauppaoppilaitos, Satakunnankatu 13

Wivi Lönn voitti Tampereen kauppaoppilaitoksen suunnittelukilpailun. Vuonna 1911 valmistunut rationaalisempaa tyyliä edustava kauppaoppilaitos rakentuu luokahuoneista, jotka avautuvat hallitiloihin.

Rakennuksen julkisivun tiilimuurauksen vaaleus lienee Wivi Lönnin Tanskanmatkoilta peräisin olevaa vaikutetta. Seinän pintatasolla olevat ikkunat lisäävät keveyden tunnetta. Nykyisin näemme rakennuksen korotettuna. Arkkitehti Bertel Strömmerin suunnitelman mukaan 1950–1951 tehtyjen muutosten vuoksi katon ilmeikäs luonne on hävinnyt.

10. Lapinniemen isännöitsijän talo, Lapinniemenranta 4

Lönn suunnitteli 1912 kaksikerroksisen asuinrakennuksen Lapinniemen tehtaan isännöitsijälle Magnus Lovoniukselle ja tämän perheelle. Lähes symmetrisen suorakaiteen muotoista rakennusta pehmentävät ruokailu- ja olohuoneen erkerit, joiden päälle sijoittuvat yläkerroksen makuuhuoneiden parvekkeet. Ikkunat ovat pieniruutuiset kuten samoihin aikoihin suunnitellussa kauppaoppilaitoksessa.

1. Tampereen suomalainen tyttökoulu, Satamakatu 11

2. Tampereen talouskoulu, Koulukatu 18

5. Aleksanterin kansakoulu, Hämeenpuisto 24–26

8. Tampereen paloasema, Satakunnankatu 16

9. Kauppaoppilaitos, Satakunnankatu 13